

СВЯЩЕННІ КНИГИ ЛЮДСТВА ЯК ПАМ'ЯТКИ КУЛЬТУРИ І ДЖЕРЕЛО ЛІТЕРАТУРИ

ВЕДИ

Веди (із санскр. «знання») — стародавня літературно-релігійна пам'ятка Індії. Послідовники індуїзму вважають Веди священними книгами. Початок створення Вед сягає періоду після вторгнення в країну арійських племен у середині II тисячоліття до н.е. Протягом наступних десяти століть усна ведична традиція видозмінювалася і поповнювалася. Записані Веди були лише в першій половині I тисячоліття до н.е.

Веди вважають одкровеннями верховного бога Брахми¹, який нібито передав їх стародавнім мудрецам, серед яких був легендарний поет В'яса (буквально «той, хто зв'язав»). Насправді ж авторами ведійських текстів були дидакти народних поетів-співців — ріші.

Велика за обсягом ведична література поділяється на чотири групи:

- Самхіти;
- Брахмани;
- Араньяки;
- Упанішади.

Громовержець Індра

Такий поділ відображає історичну послідовність розвитку всієї цієї літератури. Кожна її група не є єдиним цілим.

Самхіти складаються з чотирьох збірок:

- *Рігведа* — «Веда гимнів»;
- *Самаведа* — «Веда піснеспівів»;
- *Яджурведа* — «Веда жертвних формул»;
- *Атхарваведа* — «Веда заклинань».

Рігведа — найдавніша і найзначніша з Вед. Це збірка релігійних гимнів, що виникли серед арійських племен у період їх переселення в Індію. Остаточного оформлення «Рігведа» набула в X ст. до н.е. «Рігведа» об'єднує 1028 гимнів, які складають десять книг.

Гімни присвячувалися богам. Давньоіндійські боги спочатку уособлювали лише сили природи, пізніше — також суспільні сили.

Найпопулярніший із давньоіндійських богів — громовержець **Індра**, який переміг сили зла і поклав початок миру. Індра — древнє ведичне божество дощу, грому і блискавки. У Ведах Індра є царем усіх богів. У ранній ведичний період Індра був дуже могутнім божеством,

¹ У ведійській релігії вшановується тріада богів: бог-творець Брахма, бог-хранитель світу Вішну та бог-руйнівник Шива.

Його вважали покровителем корів, жерців і навіть самих богів. Він «дошовик», або «зрошувач», а ім'я «Індра» пішло від слова «Indu», що означає «краплі дощу». У Ведах Індри присвячено набагато більше гімнів, ніж іншим богам. Індра аналогічний римському Зевсу Громовержцеві. Він очолює нижчих духів, охороняє східну сторону світу, а також здійснює керівництво над небесними праведниками, що живуть на горі Меру, де він тішить богів амрітою і небесною музикою.

Бог *Агні* уособлює і священний, і домашній вогонь і таким чином пов'язує небо і землю, передаючи кинуті у вогонь жертвоприношення небесним богам. У гімнах «Рігведи» цей бог постає в образі вогняновологого воїна на блискучій колісниці, запряженій полум'янорудими кіньми під прапором з диму. Агні присвячено понад 200 гімнів. Гімн до Агні відкриває першу книгу «Рігведи».

Популярність Агні у ведичний період підтверджується великою кількістю гімнів, присвячених йому у Ведах. Відкриття вогню докорінно змінило життя людей. Вогонь дозволяє готувати їжу і дає людям тепло і світло. Він вискакує з каменю або з'являється в результаті тертя між двома шматками дерева. Його джерело незабгненне. Ведичні поети ототожнювали Агні з жаром вогнища або жертвника, з теплом і світлом, зі світлом і Сонцем. Тому бог-вогонь виявляється в декількох іпостасях: *Сонце в небі, денне світло в повітрі й вогонь на землі.*

*Ушас*¹ — богиня *Ранньої Зорі* — найякравіша з усіх ведійських богинь: вона їздить чудовою колісницею з двома синами — красивими близнюками, які уособлюють дві зірки — досвітню та вечірню. Ушас — найважливіше і одне з вищих божеств «Рігведи». Її зображують як прекрасну молоду жінку, яка їде по небу на золотій колісниці й вітає птахів, пробуджує всіх живих істот і проганяє злих духів.

У найдавніших частинах Рігведи Ушас визначається як «божественна дочка» «Неба-

Бог вогню Агні

Богиня Ранньої Зорі Ушас

¹ Санскритське слово *Ушас* походить від прайндоевропейського кореня *hausos*, з якого походять також такі слова, як грецьке *Еос*, латинське *Аврора*, російське *утро*, вірменське *уй* (у значенні досвітнього часу). Виходячи з цього, божество зорі можна вважати досить давнім, започаткованим в епоху індоєвропейської релігії.

3 РІГВЕДИ

Гімн «Космогонія»

Буття і небуття тоді не було —
Повітря не було й склепіння неба.
Що покривало? Де? Що захищало?
Була вода? Глибокая безодня?
І смерті не було, безсмертя — також,
Між днем і ніччю не було відміни,
Те дихало саме, одне, без вітру.
І більш нічого не було, крім Того.
Вкривала пільма пільму споконвіку,
Цей Всесвіт весь — мов океан без світла,
Той зародок, що хаосом був вкритий,
Один від сили спеки народився.
Любов спочатку виникла від нього,
Що стала першим для думок насінням;
Знайшли зв'язок між сушим і несущим,
У серці стежачи думками, мудрі.
Думок тих промінь наскрізь простягнувся.
Що нагорі було? І що зісподу?
Там сім'яносці, тут же — їх сприймання.
Зусилля знизу, зверху поривання.
І хто це знає, й хто про це повіда?
Звідкіль цей Всесвіт народивсь та виник?
Боги пізніш за нього народились?
А як Оце створилося, хто знає?
Світобудова ця звідкіль взялася?
Чи створено її було, чи йнакше?
В найвищій небі Хто її пильнує,
Той, певно, знає чи, може, й Він не знає?

Переклад із санскриту Павла Ріттера

Гімн Ночі

Підходить ніч та дивиться на нас
Незліченними очима.
Надягла намиста-перлини.
Тобою, Вічна, сповнені
Усі долини й глибина небес.
Ти розсісти морок мерехтіннями.
Надвечір червоним плащем
Одягла ти сестру — Зорю,
Темрява налетіла нагло...

Переклад із санскриту Павла Ріттера